

ПРАВИЛНИК

о програму учења знаковног језика

Члан 1.

Овим правилником утврђује се програм учења знаковног језика.
Програм учења знаковног језика одштампан је уз овај правилник и чини његов саставни део.

Члан 2.

Овај правилник ступа на снагу осмог дана од дана објављивања у „Службеном гласнику Републике Србије – Просветном гласнику”.

Број 110-00-127/2016-04
У Београду, 27. децембра 2016. године

Министар,
Младен Шарчевић, с.р.

ПРОГРАМ УЧЕЊА ЗНАКОВНОГ ЈЕЗИКА

Општи циљ програма:

Стицање знања из области знаковног језика.

Развијање вештине тумачења са знаковног језика и на знаковни језик у различитим друштвеним контекстима и за потребе различитих група корисника.

Задаци програма:

Упознавање и овладавање основним законитостима знаковног језика. Унапређивање постојећих вештина комуникације и изражавања. Развијање свести о лингвистичком и културолошком идентитету заједнице глувих особа. Упућивање у елементе етичког кодекса тумача знаковног језика. Оспособљавање за обављање послова тумачења са и на знаковни језик.

Оправданост доношења програма:

Програм се доноси у складу са Законом о употреби знаковног језика („Службени гласник РС”, број 38/15) како би се обезбедило остваривање Уставом зајамчених основних начела људских права, забрана дискриминације и право на употребу знаковног језика ради постизања пуне равноправности особа са инвалидитетом. Програмом полазници стичу знања из области знаковног језика, заједнице и културе глувих особа у Републици Србији, као и вештине неопходне за обављање радних активности у области тумачења знаковног језика.

Реализација програма:**Модул 1 – Знаковни језик, заједница и култура глувих**

Програм учења знаковног језика, заједница и култура глувих особа. Укупно трајање првог модула је 432 часа тј. 2 године и 3 месеца.

Програм учења знаковног језика се састоји од четири нивоа:

- А1 (почетни ниво) – у трајању од 3 месеца, укупно 48 часова;
- А2 (основни ниво) – у трајању од 6 месеци, укупно 96 часова;
- Б1 (средњи ниво) – у трајању од 9 месеци, укупно 144 часа;
- Б2 (виши ниво) – у трајању од 9 месеци, укупно 144 часа.

Модул 2 – Тумачење знаковног језика

Програм учења знаковног језика и преводилаштва траје укупно 864 часа, од којих је 432 учење знаковног језика.

Предмети су:

- Тумачење са знаковног језика и на знаковни језик – у трајању од 9 месеци, укупно 144 часа;
- Култура изражавања – у трајању од 3 месеца, укупно 48 часова;
- Етика и одлучивање – у трајању од 6 месеци, укупно 96 часова;
- Тумачење у специфичним областима – у трајању од 6 месеци, укупно 96 часова;
- Тумачење за специфичне групе – у трајању од 3 месеца, укупно 48 часова.

ПЛАН РЕАЛИЗАЦИЈЕ ПРОГРАМА

Програм учења знаковног језика											
	I година				II година				III година		
	I-III	IV-VI	VII-IX	X-XII	I-III	IV-VI	VII-IX	X-XII	I-III	IV-VI	VII-IX
Модул 1 – Знаковни језик (432 часа)											
A1 – Знаковни језик (48 часова)	x										
A2 – Знаковни језик (96 часова)		x	x								
B1 – Знаковни језик (144 часа)				x	x	x					
B2 – Знаковни језик (144 часа)							x	x	x		

	I година				II година				III година		
	I-III	IV-VI	VII-IX	X-XII	I-III	IV-VI	VII-IX	X-XII	I-III	IV-VI	VII-IX
Модул 2 – Тумачење знаковног језика (432 часа)											
Знаковни језик Б1 и Б2 (288 часа)				x	x	x	x	x	x		
Култура изражавања (48 часова)				x							
Тумачење са знаковног језика и на знаковни језик (144 часа)					x	x	x				
Етика и одлучивање (96 часова)						x	x				
Тумачење у специфичним областима (96 часова)								x	x		
Тумачење за специфичне групе (48 часова)									x		

ПРОГРАМ ПО МОДУЛИМА

Модул 1 – Знаковни језик, заједница и култура глувих особа

Знаковни језик – А1 (почетни ниво) Програм се састоји од учења знаковног језика и заједнице и културе глувих особа. Програм траје 3 месеца, укупно 48 часова.

Циљ: Циљ курса је да полазницима приближи теоријске и практичне поставке знаковног језика, културу, историју и вредности заједнице глувих особа у Републици Србији. Овај предмет је намењен полазницима који се по први пут сусрећу са знаковним језиком, заједницом и културом глувих особа и као помоћ да се снађу у различитим ситуацијама у заједници.

Задачи: Упознавање са основном лексиком знаковног језика и основним појмовима о структури и синтакси знаковног језика. Упознавање са културом, историјом и вредностима заједнице глувих особа у Републици Србији. Упознавање са основама комуникације. Овладавање елементима знаковног језика, дактилологијом и основама знаковног језика.

Р.б.	Тема	Садржај	Исходи учења
1.	Упознавање са основама комуникације	Вештина интеракције на знаковном језику: технике за привлачење пажње, контакт очима, мимика, оптимална локација оног који користи знаковни језик, преузимање речи у конверзацији. Начини коришћења знаковног језика у презентацијама гледањем видео-записа на којима се користи знаковни језик и посматрањем наставника који користи овај језик.	Полазници владају техникама скретања пажње, преузимања речи, основним правилима комуникације на знаковном језику.
2.	Елементи знаковног језика	Структурни елементи знака (облик шаке, тј. конфигурација шаке и прстију приликом извођења знака, место артикулације, тј. место на телу или у простору испред себе, покрет, оријентација длана и немануелни елементи). Увод у вежбе овладавања знаковима и њиховог раздвајања помоћу разних вежби заснованих на знаковном језику. Формулисање утврђених и продуктивних знакова. Основе граматике знаковног језика – структуре које нису мануелне и коришћење простора.	Полазници препознају иконичне знакове и разликују их од арбитражних знакова. Знају властите знакове (знакови за властита имена). Препознају 5 структурних елемената знака (облик шаке, место артикулације, покрет, оријентација длана, немануелни елемент). Знају да наведу неколико знакова код којих постоји разлика само у једном структурном елементу; Знају да се уз одређене знакове користи орална компонента говорног компонента. Знају да постоји могућност креирања „нових“ знакова.
3.	Основни ниво упознавања знаковног језика	Области и појмови Описивање предмета на знаковном језику – очување и именовање изразитих особина једноставних предмета; описивање слика, слободно описивање слика и описивање слика на основу заједничког посматрања. Описивање предмета и догађаја на основу личног искуства/сећања и знања. Представљање себе и своје околине, опис места становања, опис своје породице. Дактилологија Вежбање комуникације на знаковном језику – комуникација на задату тему, комуникација у којој су знакови употребљени у основном значењу.	Полазници владају основном лексиком знаковног језика и основама граматике знаковног језика. Знају да се изразе на знаковном језику. Користе и „читају“ претну азбуку са лакоћом. Знају у којим ситуацијама се користи претна азбука.
4.	Разумевање глувоће	Континуум глувоће (чујуће, наглуве и глуве особе) Медицински модел Друштвено културни модел (културолошки глуве особе)	Знају да опишу социолошке перспективе и теорије о здрављу и инвалидитету. Знају да опишу типове дискриминативног понашања (укључујући аутизам) који угрожавају глуве особе и/или заједнице.
5.	Култура глувих	Знаковни језик, психологија, стваралаштво заједнице глувих	Описују шта значи бити члан заједнице глувих особа. Објашњавају везу између развоја језика и идентитета. Познају различите дефиниције заједница глувих особа. Познају знаковни језик као идентитет глувих, стваралаштво заједнице глувих и културне и спортске манифестације које организује заједница глувих и на тај начин доприносе промовисању културе глувих.
6.	Историја глувих	Charles – Michel de l'Épée Прекретнице у историји глувих Сурдолошки музеј	Описују историјски контекст у оквиру којег су утемељени појмови глувоће, заједница глувих особа и осећаја заједништва и солидарности међу глумима. Препознају главне прекретнице у историји глувих особа (почетке образовања за глуве особе, оснивање заједница, „златно доба“ мануелизма, успон оралне методе, конгрес у Милану 1880, увођење оралног образовања и његове последице).

Знаковни језик – А2 (основни ниво) Програм се састоји од учења знаковног језика и заједнице и културе глувих. Програм траје 6 месеци, укупно 96 часова.

Циљ: Циљ курса је да полазницима приближи теоријске и практичне поставке знаковног језика, културу, историју и вредности заједнице глувих особа у Републици Србији. Курс је намењен полазницима који су стекли уверење о савладаном курсу А1;

Задачи: Упознавање са основном лексиком знаковног језика и основним појмовима о структури и синтакси знаковног језика, теоријским и практичним поставкама знаковног језика.

Р.б.	Тема	Садржај	Исходи учења
1.	Комуникација по тематским областима	Бројеви, боје и опис одевних предмета храна и пиће, животиње, природа, пољопривреда, путовања, транспорт и туризам, култура и спорт, опис породичних веза и различитих локација	Владају лексиком знаковног језика. Располажу основним речником да учествују у комуникацији са другим полазницима у оквиру понуђених тематских области. Разумеју једноставне исказе и приче на знаковном језику. Учествују у разговорима на знаковном језику по тематским областима.
2.	Начини размене информација	Основне технике приповедања Давање упутстава и инструкција Свакодневне, недељне и месечне активности	Владају комуникацијским вештинама попут способности језичке продукције. Владају основним техникама приповедања.
3.	Граматика и синтакса знаковног језика	Говорни језик, знаковни језик и систем знакова Просте реченице, упитне реченице, потврдне реченице, одричне реченице, условне реченице Глаголи	Разумеју и разликују говорни језик, знаковни језик и систем знакова. Употребљавају просте реченице, упитне реченице, потврдне реченице, одричне реченице, условне реченице. Препознају различите типове глагола у знаковном језику. Употребљавају глаголе.
4.	Култура глувих	Филозофски утицаји Обичаји и прототипични обичаји у заједници глувих особа Учење и преношење језика унутар заједнице	Препознају главне филозофске утицаје на одговоре на глувоћу (дају детаљан опис правних, религиозних, образовних, рехабилитационих, еугеничких ставова о глувоћи, као и гледишта о утврђивању мерила, људским правима, друштвено-културном контексту у вези са глувоћом и медицинским одговорима на глувоћу). Наводе прототипичне обичаје који се везују за заједнице глувих особа. Наводе последице које произилазе из различитих начина учења језика код особа рођених у породици глувих или чујућих родитеља.
5.	Историја глувих	Значај, очување и заштита културног наслеђа глувих особа	Препознају и подржавају очување историје глувих као идентитета глувих и доприносе очувању културног идентитета глувих особа.
6.	Наглуве особе	Систем чула слуха Аугментација чула слуха (слушна помагала, помоћни уређаји за слушање, кохлеарни имплант)	Наводе основне узроке глувоће, класификују различите видове губитка слуха, дијагнозу глувоће и последице оштећења слуха.
7.	Правни оквир	Конвенција УН о правима особа са инвалидитетом Закон о употреби знаковног језика	Познају чланове који се тичу изједначавања права заједнице глувих у Конвенцији УН о правима особа са инвалидитетом. Познају права загарантована Законом о употреби знаковног језика.

Знаковни језик – Б1 (средњи ниво) Програм се састоји од учења знаковног језика и заједнице и културе глувих. Програм траје 9 месеци, укупно 144 часа.

Циљ: Циљ курса је да полазницима приближи теоријске и практичне поставке знаковног језика, културу, историју и вредности заједнице глувих особа у Републици Србији. Курс је намењен полазницима који су стекли уверење о савладаном курсу А2;

Задаци: Овладавање комуникацијским вештина – по тематским областима; Упознавање и овладавање начинима размене информација; Разумевање и примена граматике и синтаксе знаковног језика; Разумевање историје, културе и заједнице глувих особа у Републици Србији.

Р.б.	Тема	Садржај	Исходи учења
1.	Овладавање комуникацијским вештинама – по тематским областима	Образовање, економија, савремена технологија, радни однос, медицина, енергија, грађевинарство	Владају лексиком знаковног језика. Располажу развијеним речником да учествују у комуникацији са другим полазницима у оквиру пређених тематских области. Разумеју исказе и приче на знаковном језику. Владају комуникацијским вештинама попут способности језичке продукције.
2.	Граматика и синтакса знаковног језика	Класификаторске конструкције Садашње, прошло и будуће време Дискурсна техника „преузимања улоге“ Прилагођавање мануелних знакова	Препознају и користе класификаторске конструкције. Правилно употребљавају одредбе за означавање садашњег, прошлог и будућег времена у знаковном језику. Препознају дискурсну технику „преузимања улоге“ и сами је користе. Умеју да прилагоде употребу мануелног знака како би проширили или модификовали његово значење, на пример, додавањем оралних компоненти класификаторским конструкцијама.
3.	Начин размене информација	Техника приповедања Исказивање молби и захтева Изражавања мишљења	Владају техникама скретања пажње, преузимања речи, итд.; Приповедају кратке приче и у приповедању преузимају улоге.
4.	Разумевање глувоће	Континуум глувоће (чујуће, наглуве и глуве особе) Медицински модел Друштвено културни модел (културолошки глуве особе)	Процењују социолошке перспективе и теорије о здрављу и инвалидитету. Описују типове дискриминативног понашања (укључујући аутизам) који угрожавају глуве особе и/или заједнице.
5.	Наглуве особе	Видови комуникације којим се служе наглуве особе (експресивна и рецептивна комуникација) Комуникација са нагљувим особама	Наводе и примењују основне облике и начине комуникације са нагљувим особама.
6.	Култура глувих особа	Галудет универзитет Хелен Келер (писатељица) Марли Матлин (глумица) Миха Зупан (спортиста) Клаудија Гордон (адвокатица) Ашли Фјолк (мотоциклисткиња) Сајнмарк (музичка група) Драгољуб Вукотић (активиста и дугогодишњи председник СФГ) Lissa Kauppinen (почасна председница WFD, добитница УН награде за достигнућа у области људских права)	Наводе значајне институције и личности у глобалној заједници глувих и њихов рад.

Р.б.	Тема	Садржај	Исходи учења
7.	Историја глувих особа	Прекретнице у историји глувих Покрет за очување и заштиту културе и наслеђа глувих Удруживање глувих особа Савез Србије и Црне Горе Савез глувих и наглувих Србије Савез глувих и наглувих Војводине Локалне организације глувих, Културне и спортске организације глувих	Описују историјски контекст у оквиру којег су утемељени појмови глувоће, заједница глувих особа и осећаја заједништва и солидарности. Описују главне прекретнице у историји глувих особа. Указују на значај покрета за очување и заштиту културе и наслеђа глувих особа. Познају историју организовања и деловања Савеза глувих, његових организација и особа заслужних за опстанак Савеза.
8.	Мањинске групе у заједници глувих особа	Мањинске заједнице и њихов допринос заједници Глувослепи Деца глувих родитеља Специфичности у окружењу глувих	Препознају и описују мањинске групе у заједници глувих особа (као што су глуве особе са инвалидитетом, глуво-слепе особе, глуве особе хомосексуалне оријентације, глуве особе које су припаднице мањинских религиозних заједница, и/или глуве особе које припадају етничким мањинама, децу глувих родитеља).
9.	Образовање глувих особа	Концепт двојезичног образовања (двојезични – двокултурални аспект) Галудет универзитет Школе у Србији	Описују главне одлике образовања за глуве особе кроз историју. Познају начине и тенденције школовања глувих особа данас у Србији и свету.
10.	Удруживање глувих особа	Савез Србије и Црне Горе Савез глувих и наглувих Србије Савез глувих и наглувих Војводине Удружење младих глувих Србије Локалне организације глувих Културне и спортске организације глувих	Познају рад и деловање Савеза глувих, његових организација и организација релевантних за заједницу глувих особа.
11.	Правни оквир	Конвенција УН о правима особа са инвалидитетом Закон о употреби знаковног језика Закон о спречавању дискриминације ОСИ Закон о професионалној рехабилитацији и запошљавању ОСИ	Наводе основне факторе за изједначавање права заједнице глувих користећи међународни правни оквир. Наводе правни оквир у Републици Србији који штити права заједнице глувих особа и знаковног језика и начине примене законодавног оквира.

Знаковни језик – Б2 (виши ниво) Програм се састоји од учења знаковног језика и заједнице и културе глувих особа. Програм траје девет месеци, укупно 144 часа.

Циљ: Циљ курса је да полазницима приближи теоријске и практичне поставке знаковног језика, културе, историје и заједнице глувих особа у Републици Србији. Предмет је намењен полазницима који су стекли уверење о савладаном курсу Б1;

Задачи: Упознавање са граматику и лингвистиком знаковног језика. Овладавање вишим комуникацијским вештинама на знаковном језику. Овладавање конверзацијом у различитим друштвеним контекстима. Овладавање лингвистиком и граматику знаковног језика. Овладавање историјом, културом и заједницом глувих особа у Републици Србији.

Р.б.	Тема	Садржај	Исходи учења
1.	Овладавање вишим комуникацијским вештинама – по тематским областима	Право и управни послови, полиција, туризам, култура, религија	Владају лексиком знаковног језика. Разумеју исказе и приче на знаковном језику. Владају комуникацијским вештинама попут способности језичке продукције. Приповедају и у приповедању преузимају улоге.
2.	ГраMATика и лингвистика знаковног језика (теоријски и практични аспект)	Немануелне ознаке Централни појмови и аналитичке методе главних области опште и примењене лингвистике, (фонолошка, морфолошка, синтаксичка и лексичка структура, социолингвистички аспекти језика, дискурс, семантичке и прагматичке одлике језика) Глосирање и анализа сегмента података на знаковном језику	Препознају немануелне ознаке које означавају одређени тип реченице. Препознају концепте у којима субјекат није експлицитно наведен. Описују централне појмове и аналитичке методе главних области опште и примењене лингвистике, то јест, фонолошку, морфолошку, синтаксичку и лексичку структуру, социолингвистичке аспекте језика, дискурс, семантичке и прагматичке одлике језика. Демонстрирају способност да глосирају и анализирају сегмент података на знаковном језику.
3.	Конверзација у различитим животним ситуацијама	Фразе и жанрови у знаковном језику Ефикасна комуникација Детаљни и јасни описи тема Регистри, стилови, стручни термини и парафразирање Групе дискусије и дебате Апстрактне и сложене теме Анализа сопственог знаковног језика	Употребљавају исказе са одговарајућим фразама и у одређеном жанру. Комуницирају у различитим личним и професионалним ситуацијама са изворним и неизворним говорницима различитог годишта, пола, образовања, друштвено-економског статуса. Формулишу јасан аргумент развијајући своје становиште уз навођење додатних ставки и релевантних примера. Употребљавају јасан и кохерентан знаковни језик користећи различите регистре; стилове, стручне термине и изаберу алтернативне стратегије као што су парафразирање у складу са контекстом употребе при том водећи рачуна о конвенцијама одређених текстуалних жанрова укључујући формалне контексте и функције. Разумеју преузимање речи и интеракције на прави начин. Показују способност праћења дужег излагања на знаковном језику чак и када није јасно структурирано и када су односи само имплицитно наведени. Показују способност праћења сложених интеракција међу трећим странама у групним дискусијама и дебатама, чак и о апстрактним, сложеним и непознатим темама. Анализирају властити учинак као и учинак колега на знаковном језику примењујући савремене теорије о проценама учинка и оцењивању колега.
4.	Култура глувих особа	WFD Congress WFD Conference Deaflympic	Наводе међународне догађаје релевантне за глобалну заједницу глувих особа.

Р.б.	Тема	Садржај	Исходи учења
5.	Историја глувих особа	Светска историја глувих (Мартини виногради, одмаралиште глувих – Муртер, први речник интернационалне знаковне комуникације – Гест уно) Конгрес Светске федерације глувих (WFD Congress) Конференције Светске федерације глувих (WFD Conference) Олимпијада глувих (Deaflympic)	Познају светску историју и начине удруживања глувих кроз историју. Наводе и објашњавају значај међународних догађаја релевантних за глобалну заједницу глувих особа.
6.	Мањинске групе у заједници глувих особа	Мањинске групе и њихов допринос заједници Специфичности у окружењу глувих	Препознају и опишу мањинске групе у заједници глувих особа. Наводе последице које произилазе из различитих начина учења језика код особа рођених у породици глувих или чујућих родитеља.
7.	Образовање глувих особа	Концепт двојезичног образовања (Двојезични – двокултурални аспект) Галудет универзитет Школе у Србији	Описују главне одлике образовања за глуве особе кроз историју. Познају начине и тенденције школовања глувих данас у свету. Познају начине школовања глувих данас у Србији.
8.	Удруживање глувих особа	Међународне организације: – EUD, EUDY, EDSU, WFD, WFDYS, ICSD, EDSO и друге	Наводе и описују сазнања о кључним глобалним, европским, националним и локалним организацијама глувих и наглувих особа.
9.	Правни оквир	Конвенција УН о правима особа са инвалидитетом Закон о употреби знаковног језика Закон о спречавању дискриминације ОСИ Закон о професионалној рехабилитацији и запошљавању ОСИ Закони из области образовања Закони из области здравственог осигурања Закони из области правосуђа (процесни закони) Сет медијских закона	Наводе чланове закона који се тичу изједначавања права заједнице глувих у Конвенцији УН о правима особа са инвалидитетом. Примењују правни оквир у Републици Србији који штити права заједнице глувих и знаковног језика и начине примене законодавног оквира.

Модул 2 – Тумачење знаковног језика

Програм у оквиру другог модула укупно траје 15 месеци, 27 недеља. Поред модула 1 који је обавезан, полазник ће похађати пет предмета који заједно чине Модул 2: култура изражавања, тумачење са знаковног језика и на знаковни језик, етика и одлучивање, тумачење у специфичним областима и тумачење за специфичне групе.

Култура изражавања Предмет се састоји од теорије и вежби. Предмет траје три месеца, укупно 48 часова.

Циљ: Циљ предмета је подизање нивоа језичких вештина и развијање језичке и комуникативне компетенције на матерњем језику; развијање вештине комуникације у различитим друштвеним и културним контекстима.

Задаци: Развијање језичких вештина разумевања, говора, слушања и писања; оспособљавање за усмено и писмено изражавање у различитим социјалним контекстима; унапређивање вештине пословне комуникације.

Р.б.	Тема	Садржај	Исходи учења
1.	Вештине усменог изражавања, реторика	Дискусија, аргументација, постављање питања, изражавање слагања и неслагања, изражавање вредносних судова и сопственог мишљења, описивање, причање, препричавање. Изражавање сумње, планова, узрока и последица. Дужа припремљена монолошка излагања. Дикција	Препознају и примењују форме и функције говорног и /или писаног језика кроз широк спектар различитих жанрова. Управљају Интер-интра ситуацијским факторима који утичу на пријем и производњу говорног / писаног текста, и да одаберу одговарајуће стратегије када је то потребно. Дефинишу спектар културних и социјалних димензија у употреби језика (конотације речи, текста, норме, форме учтивости, итд.) Подешавају јачину изговореног текста на одговарајући начин за околину и посматрањем конвенција одређених жанрова, укључујући формалне догађаје и функције.
2.	Пословна комуникација	Речи из домена различитих професионалних активности, комуникација у правном контексту, комуникација у образовном контексту, говор тела	Идентификују, опишу и демонстрирају вештине за трансакцијске и интеракцијске изазове. Демонстрирају способност да разумеју говорни језик и писани језик – говоре и текстове који садрже језичке варијације, различитих жанрова и из другачијих културних средина. Примењују кохерентан и изражајно изговорен текст користећи низ регистара, стилова, техничких термина, као и могућност одабира алтернативних стратегија као што је парафразирање у складу с контекстом у употреби.
3.	Тумачење са знаковног језика на писани српски	Анализа одабраних записа на знаковном језику, решавање одређених синтаксичких дилема, и њихово „тумачење“ на писани језик	Анализирају писане текстове у припреми за тумачење, укључујући напомене и белешке које оправдавају преводилачке одлуке.
4.	Различите форме писменог изражавања	Анализа одабраних текстова различитих жанрова, писање есеја, писање различитих крајних форми текстова (молбе, жалбе, писма, ...)	Продукују јасне, кохерентне и изражајне писане текстове користећи низ регистара, стилова, техничких термина, као и могућност одабира алтернативних стратегија као што је парафразирање у складу с контекстом у употреби, док посматра специфичне жанрове, укључујући формалне догађаје и функције.

Тумачење са знаковног језика и на знаковни језик. Предмет се састоји од теорије и вежби. Предмет траје девет месеци, укупно 144 часа.

Циљ: Циљ овог предмета је усавршавање вештине симултаног и консекутивног тумачења са знаковног језика и на знаковни језик. Након положеног курса полазник треба да буде у стању да се припреми за задатак, изучи литературу у областима у којима ће радити, и припреми се за рад као независни тумач. Подразумева се да ће након похађања овог предмета полазник моћи да демонстрира способност управљања друштвеним факторима који утичу на активности тумача (нпр. смена говорника, прекрлапање говорника, односе моћи, очекивања и захтеве корисника, итд.) и да је у стању да објасни процес тумачења и спектар рада корисницима.

Задаци: Упознавање са основама професије тумача знаковног језика; упознавање са елементима процеса тумачења и њихово савладавање; усвајање језичких вештина и знања из домена тумачења знаковног језика; унапређивање способности и особина тумача; овладавање специјализованим вештинама тумачења.

Р.б.	Тема	Садржај	Исходи учења
1.	Увод у професију	Улога тумача Тумачење знаковног језика наспрам тумачење говорног језика Тумачење знаковног језика у Србији Тумачи за знаковни језик и заједница глувих особа	Описују тумача за знаковни језик. Објашњавају варијације језика и стилова комуникације и разлику у тумачењу знаковног наспрам говорног језика Описују историју професије у Србији. Описују коју свест и став има шира чујућа заједница према глувим људима, знаковном језику и тумачењу.
2.	Процес тумачења	Процес тумачења Интерактивна природа комуникације Тумачење као процес Фазе у процесу тумачења Технике или видови тумачења „Дословно” тумачење (транслитерација) наспрам „слободног” тумачења Шта чини успешно тумачење?	Објашњавају разлику између писаног и усменог тумачења. Објашњавају и наводе контекстуалне факторе и факторе поруке у комуникацији укључујући примену имплицитног значења, поруке, начине излагања и регистар, садржај и начин презентовања. Објашњавају и примењују моделе процеса, фазе и вештине процесирања укључујући и менталне операције у фази процесирања. Примењују и разликују дословно наспрам слободног тумачења. Примењују тумачење писаног документа на знаковни језик и обрнуто. Наводе одлике ефикасног тумачења и препознају три типа неуспешног тумачења.
3.	Језичке вештине и знања	Језичке вештине и знања Термини који се користе у тумачењу Вештине на говорном језику Вештине на знаковном језику Различити дискурсни стилови Варијације: исти језик, различити начини употребе знаковног језика Двојезична флуентност	Набрајају и примењују вештине на знаковном језику. Објашњавају како визуелни језички модалитет наспрам аудитивног језичког модалитета утиче на структурисање и изражавање идеја на знаковном језику. Препознају дискурсне стилове. Примењују стратегије за „уравнотеженију” двојезичност.
4.	Способности и особине тумача	Способности и особине тумача Бикултуралне вештине Личне карактеристике Како корисници доживљавају идеалног тумача	Наводе вештине тумачења и одлике. Описују бикултурално знање и ставове. Разликују фазе компетентности, укључујући несвесне и свесне некомпетентности и описују утицај самозадовољства у квалитету тумачења.
5.	Динамика и захтеви комуникације	Динамика и захтеви комуникације Монолошки дискурс Дијалогски дискурс: интервјуи и саветовања Дијалогски дискурс: разговори Вишесмерни дискурс: групе Предвиђање потешкоћа у тумачењу	Разликују и објашњавају дискурсне ситуације. Наводе примере ситуације за сваку категорију. Идентификују факторе који узрокују потешкоће тумачу и наводе стратегије за превазилажење ових потешкоћа. Примењују шему захтева и контроле укључујући сучељавање ситуационих услова и способности тумача да на њих реагује.
6.	Специјализоване вештине тумачења	Специјализоване вештине тумачења Тимско тумачење Телефонско тумачење Тумачење (на даљину) преко видео линка Тумачење преко релеја и глуви тумачи Орално тумачење Тумачење интернационалне знаковне комуникације	Разликују и примењују специјализоване вештине тумачења за наведене ситуације. Описују и наводе кључне тачке тумача када тумаче у тиму. Објашњавају улогу релеја тумача и у којим ситуацијама се користи. Примењују стратегије код тумачења клијентима са минималном језичком компетентношћу. Објашњавају процес који подразумева начине прилагођавања лингвистичке поруке. Примењују стратегије за разумевање поруке. Објашњавају интернационалну знаковну комуникацију и њену употребу. Описују структуре знаковног језика и стратегије визуелне комуникације у контексту различитих језика. Описују стратегије које би биле најмање корисне или неразумљиве у контексту различитих језика.

Етика и одлучивање. Предмет се састоји од теорије и вежби. Предмет траје шест месеци, укупно 96 часова.

Циљ: Циљ овог предмета је упознавање са основним одредбама етичког кодекса тумача знаковног језика и разумевање и прихватање стандарда и услова рада и ангажовања тумача знаковног језика. Поред тога, циљ је и упознавање са елементима професионалног понашања и процеса доношења одлука.

Задачи: Развијање свести о улози тумача знаковног језика у процесу комуникације; усвајање елемената етичког кодекса тумача; упознавање и разумевање стандарда рада и ангажовања тумача знаковног језика.

Р.б.	Тема	Садржај	Исходи учења
1.	Етика и професионално обављање посла	Променљиви појмови о улози тумача Одређени задаци и понашања Превазилажење разлика које постоје између визуелног и слушног модалитета у интеракцији Професионална етика Етичко одлучивање Припремање за тумачке задатке Успостављање ваше улоге приликом тумачења	Разумеју улогу тумача знаковног језика у процесу интеракције и комуникације. Способност објашњавања историјског развоја улоге тумача знаковног језика. Способност упоређивања и разматрања улоге тумача у различитим областима тумачења (образовање, судство, медицина, конференцијско тумачење, тумачење за глуво-слепе особе, тумачење за децу). Схватају природу односа тумача према кориснику услуга тумачења. Познају процес припреме тумача за сваки тумачки задатак.
2.	Етички кодекс	Основна начела етичког кодекса: – Професионалност – Стручност – Дискреција – Непристрасност – Способност – Тачност – Стално стручно усавршавање – Професионална солидарност – Недискриминација – Поштовање клијента	Разумеју и критички промишљају стандарде професионалне одговорности и понашања наведених у етичком кодексу. Разумеју значај придржавања принципа етичког кодекса. Примењују кључна начела етичког кодекса. Разумеју систем вредности и способност процене колико је исти у сукобу са етичким кодексом и са вредностима заједнице глувих особа. Познају последице које могу настати при суочавању са етичком/професионалном дилемом у ситуацији тумачења.

3.	Услови рада и професионализам	Услови рада и професионално обављање посла Начин рада у Србији Здравље и безбедност на раду Начини пословања	Разумеју дефиниције квалификованог, обученог тумача. Познају стандарде рада и ангажовања професионалних тумача знаковног језика. Познају начине уговарања услуге тумача. Поседују практична знања везана за очување сопственог физичког здравља. Познају разлике које се односе на запослене тумаче наспрот слободним тумачима. Примењују протоколе специфичне за праксу тумачења. Описују праксу пословања за слободне тумаче (предрачуни, закондавани оквир, порези и остало). Познају и поштују основне принципе који су поверљиви и који се налазе у правним актима којима се регулишу услуге тумачења знаковног језика.
----	-------------------------------	---	---

Тумачење у специфичним областима. Предмет се састоји од теорије и вежби. Предмет траје шест месеци, укупно 96 часова.

Циљ: Циљ овог предмета је развијена и унапређена вештина тумачења у различитим социјалним контекстима.

Задаци: Упознавање са различитим социјалним контекстима у којима тумачи раде; овладавање вештинама тумачења карактеристичних специфичних области тумачења и прилагођавање професионалног понашања и праксе одређеном специфичном контексту уклапајући обрасце дискурса, терминологију и професионалну праксу; упознавање и разумевање одређене специјализоване области и сталном професионалном развоју унутар специфичне области.

Р.б.	Тема	Садржаји	Исходи учења
1.	Контексти тумачења	Образовање Социјалне службе и владине установе Запослење Тумачење у здравству Ментално здравље Тумачење на суду и полицији Тумачење у верским обредима Тумачење извођачких уметности Тумачење у медијима Конференцијско тумачење (укључујући радне састанке и скупштине)	Наводе најважније тумачке задатке у оквиру релевантних специјализованих области у којима ће радити. Описују правила рада тумача у релевантним специјализованим областима. Објашњавају поље рада осталих стручњака који раде у релевантним специјализованим областима, а са којима ће тумач сарађивати. Примењују одговарајући вокабулар за одређену област у којој тумачење. Састављају листу термина/појмова за одређену специјализовану област. Примењују шему захтева и контроле у одређеној специјализованој области. Наводе најчешће професионалне/етичке изазове са којима се тумач среће у оквиру одређених специјализованих области. Извршавају самопроцену вештина у оквиру одговарајућих специјализованих области. Сарађују са другим стручњацима у оквиру одређене специјализоване области. Примењују регистар и стил прилагођен корисницима и контексту у коме тумачење.

Тумачење за специфичне групе. Предмет се састоји од теорије, вежби и практичне наставе. Предмет траје три месеца, укупно 48 часова.

Циљ: Циљ је развијање и унапређивање способности тумачења за потребе специфичних група корисника.

Задаци: Упознавање и разумевање основних карактеристика и начина сарадње са релевантним групама корисника (глуво-слепим особама, особама које су касније ослувеле, особама са минималним језичким вештинама и особама са кохлеарним имплантом и наглувим особама). Овладавање технологијом које користе представници специфичних група; упознавање потреба корисника ван уобичајене улоге тумача (нпр. водичи за глуво-слепе);

Р.б.	Тема	Садржај	Исходи учења
1.	Релевантне групе корисника и начини сарадње	Опис релевантних специфичних група (глуво-слепи, одрасле особе које су касније ослувеле, корисници са минималним језичким вештинама, корисници са кохлеарним имплантом и наглуве особе и начини консултација са корисницима Технологије које корисници користе Начини тумачења и начини рада у тиму за сваку од наведених група	Описују главне карактеристике релевантних специфичних група. Описују технологије које користе представници одређене специфичне групе. Консултују се са корисницима како би утврдили њихове индивидуалне потребе и на одговарајући начин их интегрисали у пружену услугу. Тумачење консекутивно и симултано.
2.	Глуво-слепи корисници	Врсте оштећења вида и етиологија Узроци и типологија глуво-слепих Врсте комуникација које се користе у раду са глуво-слепима и захтеве у погледу прилагођавања околине Методе тактилне комуникације Вођење и опис околине, коришћење модификованог простора за знаковање Начини учествовања на састанцима глуво-слепих	Описују врсте оштећења вида и њихову етиологију. Описују узроке и типологију глуво-слепих, различите врсте комуникација које се користе у раду са глуво-слепима и захтеве у погледу прилагођавања околине и очекивања глуво-слепих особа изузев тумачења. Набрајају и разликују категорије глуво-слепих клијената. Описују различите методе тактилне комуникације које користе глуво-слепе особе. Примењују различите технике вођења и описа околине. Описују глуво-слепу особу : – простор у којем се користи знаковни језик – осветљење – значај личне хигијене – тимског рада Контролишу коришћење модификованог простора за знаковање и ритам знаковања за особе са смањеним видним пољем. Учествују као тумачи за глуво-слепе на састанцима глуво-слепих.
3.	Одрасле особе које су касније ослувеле	Најчешћи узроци и врсте губитка слуха Психолошке и социјалне перспективе особа које су касније ослувеле	Описују врсте губитка слуха и њихове најчешће узроке. Објашњавају карактеристике ове групе из психолошке и социјалне перспективе.
4.	Корисници са минималним језичким вештинама	Карактеристике језичких ограничења код особа са минималним језичким вештинама Технике рада у тиму са глувим и чујућим тумачима	Описују уобичајене карактеристике језичких ограничења код особа са минималним језичким вештинама. Приказују технике рада у тиму са глувим и чујућим тумачима.

5.	Особе са кохлеарним имплантом и наглуве особе	Орално тумачење Продукција и разумевање језика праћеног знаковима, сразмерно нивоу Б2 познавања језика	Разумеју и продукују језик праћен знаковима како би пренели јасан и тачан опис, сразмерно нивоу Б2 познавања језика.
----	---	---	--

НАЧИН РЕАЛИЗАЦИЈЕ ПРОГРАМА

Услови у погледу програма, кадра, простора, опреме и наставних средстава за остваривање активности образовања одраслих у складу су са Правилником о ближним условима у погледу програма, кадра, простора, опреме и наставних средстава за стицање статуса јавно признатог организатора активности образовања одраслих („Службени гласник РС”, број 89/15).

Учење знаковног језика у оквиру Модула 1 – Учење знаковног језика реализују особе које имају највиши ниво знања знаковног језика или изворни корисници знаковног језика, завршену минимум средњу школу и способност преношења знања у сарадњи са тумачима знаковног језика са најмање 5 година радног искуства на пољу тумачења знаковног језика.

Предмети у оквиру Модула 2 – Тумачење знаковног језика изводе тумачи знаковног језика са најмање 5 година непосредног искуства у тумачењу или у сарадњи са изворним корисницима знаковног језика, који су претходно обучени вештинама преношења знања.

Модул 1

Програм у оквиру првог модула траје 27 месеци. Часови ће се одвијати два пута недељно по два часа наставе. Часови трају 45 минута, између часова ће бити организоване паузе у трајању од 15 минута.

Корисници програма

Морају да имају завршено основно образовање. Препоручује се да број полазника у групи буде до 15 полазника.

Услови за добијање уверења

Полазници ће добити уверење уколико тачно одговоре на више од 60% питања у оквиру теста познавања заједнице и културе глувих и успешно ураде тест разумевања, тест наративних способности и тест изражавања.

Завршна провера стечених знања и вештина

Завршни испит за сваки курс се састоји из четири теста: теста познавања заједнице и културе глувих, теста разумевања, теста наративних способности и теста изражавања. Тестом познавања заједнице и културе глувих су обухваћене теме из области заједнице и културе глувих. Од полазника се очекује да одговори на десет питања у форми писаног теста. Тестом разумевања обухваћене су тематске области обрађених током курса. Овим тестом се оцењује разумевање исказа на знаковном језику. Наративни тест оцењује способност полазника да исприповеда причу на знаковном језику. На тесту изражавања се од полазника очекује да комуницирају на знаковном језику 15 минута на једну од претходно задатих и обрађених тема.

Стечене компетенције проверавају се пред трочланом комисијом у саставу:

- предавач знаковног језика,
- два члана који имају највиши ниво познавања знаковног језика или изворни корисници знаковног језика са најмање 5 година радног искуства на пољу тумачења знаковног језика.

Садржај уверења

У складу са Правилником о врсти, називу и садржају обрасца и начину вођења евиденција и називу, садржају и изгледу образаца јавних исправа и уверења у образовању одраслих („Службени гласник РС”, бр. 89/15 и 102/15).

Модул 2

Програм у оквиру другог модула траје 432 часа или 18 месеци. Часови ће се одвијати два пута недељно по четири часа наставе. Часови ће трајати 45 минута, између двочаса ће бити организоване паузе у трајању од 15 минута.

Након сваког предмета, полазници пролазе кроз проверу знања. Полазници ће добити пролазну оцену уколико тачно одговоре на више од 60% питања у оквиру теста познавања материје.

Корисници програма

Морају да поседују сертификат А2 о познавању знаковног језика, завршену најмање четворогодишњу средњу школу, потврду о некажњавању, познавање основа рада на рачунару (интернет и office). Препоручује се до 15 полазника у групи.

Завршна провера стручних компетенција

Теоријски део програма проверава се усменим/писаним путем према садржају у наставном програму. Полазници воде дневник практичне наставе који потписује ментор и особа која води вежбе.

Стечене стручне компетенције проверавају се пред трочланом комисијом у саставу:

- предавач знаковног језика,
- један члан који има највиши ниво познавања знаковног језика или изворни корисник знаковног језика са најмање 5 година радног искуства на пољу тумачења знаковног језика,
- тумач за знаковни језик који је активно укључен у едукацију тумача за знаковни језик.

Завршна провера стручних компетенција се састоји из четири дела:

1. Тумачење са знаковног језика на писани језик (дописи, жалбе, молбе и сл.)
2. Тумачење дијалога између глуве особе и чујуће особе тј. тумачење са знаковног језика на говорни и обрнуто
3. Тумачење писаног текста на знаковни језик одређеној глувој особи
4. Есеј на тему одређене дате етичке дилеме.

О завршној провери води се записник.

Садржај сертификата

У складу са Правилником о врсти, називу и садржају обрасца и начину вођења евиденција и називу, садржају и изгледу образаца јавних исправа и уверења у образовању одраслих („Службени гласник РС”, бр. 89/15 и 102/15).

СТАНДАРД КВАЛИФИКАЦИЈЕ ТУМАЧ ЗА ЗНАКОВНИ ЈЕЗИК

1. Назив квалификације: Тумач за знаковни језик
2. Сектор – подручје рада: Култура, уметност и јавно информисање
3. Ниво квалификације: V

4. Стандард стручних компетенција

4.1. Опис рада

Дужности – стручне компетенције	Задаци – јединице компетенција
Припрема и организација сопственог рада	<ul style="list-style-type: none"> – Обављање термилошког истраживања о садржају тумачења – Упознавање (прикупљање и анализа информација) са контекстом (организацијом у коју се одлази) и облашћу¹ тумачења, као и корисницима² – Одабир одговарајуће форме комуникације³ у односу на кориснике – Консултовање са сценским уметницима (извођачима) и наставницима у вези садржаја и контекста тумачења – Договор са сарадницима у тумачком тиму у вези садржаја тумачења и поделе посла – Глосирање знаковног језика за тумачење са писаног на знаковни језик⁴ – Вођење документације и чување података о корисницима и обављеним пословима – Израда извештаја о обављеном послу
Тумачење и тумачење са знаковног језика и на знаковни језик	<ul style="list-style-type: none"> – Симултано тумачење (усмено тумачење) са знаковног језика на знаковни језик – Консекутивно тумачење (усмено тумачење) са знаковног језика на знаковни језик – Тумачење са знаковног језика на писани и обрнуто – Тумачење са писаног на знаковни језик у форми видео записа – Тумачење са знаковног језика за потребе титловања – Титловање садржаја говорног језика за глуве – Примена начела етичког кодекса при обављању посла и у односу са корисницима
Унапређење сопственог рада и рада других тумача	<ul style="list-style-type: none"> – Прикупљање повратних информација о обављеном послу од корисника – Прикупљање повратних информација о обављеном послу од сарадника у тиму – Праћење тенденција и стручне литературе из области тумачења знаковног језика – Менторство нових тумача за знаковни језик – Учествовање у провери знања, вештина и способности нових тумача за знаковни језик – Учествовање у истраживању из области тумачења знаковног језика

1 Специфичне области тумачења: образовање, социјалне службе и владине установе, запослење, здравство, ментално здравље, суд и полиција, верски обреди, извођачке уметности, медији, конференције, састанци.

2 Специфичне групе корисника: глуви, наглуви, глуво-слепи, корисници са минималним језичким вештинама, корисници са кохлеарним имплантом.

3 Форме комуникације: знаковни језик, говорни језик праћен знаковима, читање са усана.

4 „Глосирање знаковног језика је транскрибовање, тј. представљање знакова у писаној форми у коме се речи из српског језика користе као глосе знакова из *српског знаковног језика*“, дефиниција преузета из приручника *Програми подрике деци и ученицима са сметњама у развоју, поглавље Српски знаковни језик (2016)*, Завод за унапређивање образовања и васпитања, Београд.

4.2. Екстремни услови под којима се обавља посао са стеченом квалификацијом: нема.

4.3. Изложеност ризицима при обављању посла са стеченом квалификацијом: нема.

5. Циљеви и исходи стручног образовања

5.1. Циљеви стручног образовања

Циљ стручног образовања за квалификацију ТУМАЧ ЗА ЗНАКОВНИ ЈЕЗИК је оспособљавање лица за припрему и организацију рада, тумачење и тумачење са знаковног језика и на знаковни језик, као и унапређење рада.

Неопходност сталног прилагођавања променљивим захтевима тржишта рада, унапређивање запошљивости, усмерава да полазници буду оспособљавани за: преузимање одговорности за властито учење; примену сигурносних и здравствених мера у процесу рада; примену мера заштите животне средине у процесу рада.

5.2. Исходи стручног образовања

Стручне компетенције	Знања	Вештине	Способности и ставови
По завршеном програму образовања, лице ће бити у стању да:			
припреми и организује сопствени рад	<ul style="list-style-type: none"> – наведе и опише начине и процесе припреме тумача за сваки тумачењилачки задатак – наведе и опише начине сарадње са корисницима и сарадницима – одреди одговарајући начин припреме за тумачење – објасни начине вођења документације о корисницима и чувања података – разуме основне правне акте којима се регулишу услуге тумачења знаковног језика – објасни стандарде рада и ангажовања професионалних тумача знаковног језика 	<ul style="list-style-type: none"> – прикупи и анализира информације потребне за припрему тумачења – састави извештај о обављеном послу – води и чува податке о корисницима и обављеним пословима – уговара услуге тумачења 	<ul style="list-style-type: none"> – савесно, одговорно, уредно и прецизно обавља поверене послове; – ефикасно организује време; – испољи позитиван однос према значају спровођења прописа и стандарда који важе у области тумачења; – испољи позитиван однос према професионално-етичким нормама и вредностима; – испољи љубазност и флексибилност у односу према корисницима и сарадницима; – буде оријентисан на корисника; – решава проблеме и прилагоди се променама у раду; – буде самокритичан и објективан; – испољи аналитичку способност.
тумачи и тумачењи са знаковног језика и на знаковни језик	<ul style="list-style-type: none"> – опише карактеристике квалификованог, обученог тумача – опише улоге тумача знаковног језика у процесу интеракције и комуникације – наброји различите стилове, технике и алтернативне стратегије у тумачењу са знаковног и на знаковни језик – опише карактеристике културе глувих – објасни варијације језика и стилова комуникације и разлику у тумачењу знаковног наспрам говорног језика – објасни разлику између писаног и усменог тумачења – препозна дискурсне стилове – идентификује факторе који узрокују потешкоће тумачу – наведе стратегије за превазилажење потешкоћа при тумачењу – критички разматра потенцијалне могућности избора и последица које могу настати при суочавању са етичком/професионалном дилемом у ситуацији тумачења 	<ul style="list-style-type: none"> – примењује различите стилове, технике и алтернативне стратегије у тумачењу са знаковног и на знаковни језик у складу са корисницима и контекстом – примењује различите форме комуникације у складу са потребама корисника – примењује специјализоване вештине тумачења за одређене ситуације – примењује бикултурална знања – примењује кључна начела етичког кодекса – критички размислиа и доноси одлуке у вези са специфичним етичким/професионалним дилемама узимајући у обзир прихватљиве облике понашања у окружењу 	

Стручне компетенције	Знања	Вештине	Способности и ставови
унапреди сопствени рад и рад других тумача	– опише начине давања повратне информације – опише, објасни и анализира карактеристике квалификованог, обученог тумача – анализира и критички разматра информације из стручне литературе.	– примени принципе давања повратне информације – процени потребе нових тумача у процесу менторства и на њих одговори – процени и анализира карактеристике, знања и вештине тумача почетника знаковног језика – истражује и анализира податке и резултате истраживања из области знаковног језика.	

6. Кадар за реализацију Програма

Теоријски део програма:

Лица са завршеном средњом школом и пет година искуства рада као тумач за знаковни језик.

Практични део програма:

Лица са завршеном средњом школом и пет година искуства рада као тумач за знаковни језик.

ЛИТЕРАТУРА

1. Vermeerbergen, M. & Leeson, L. (2011): European signed languages – towards a typological snapshot. In: Kortmann, B. & van der Auwera, J. (eds.), *The Languages and Linguistics of Europe: A Comprehensive Guide, Volume 2*, 269–287. Walter de Gruyter.
2. Vermeerbergen, M. (2006): Past and Current Trends in sign language research. *Language and Communication*, 26, 168–192.
3. M W Morgan (2009): CrossLinguistic Typology of Argument Encoding in Sign Language Verbal Morphology. Paper presented at Association of Linguistic Typology, Berkeley
4. Ковачић Д. (2012): Хрватски знаковни језик: Преглед основних језичких елемената, Дипломски рад, Свеучилиште у Загребу, Филозофски факултет, Одсек за лингвистику
5. Милковић, М. (2005): Ред речи у хрватском знаковном језику, Магистарски рад, Едукацијско – рехабилитацијски факултет, Загреб
6. EFSLI (2013) Learning Outcomes for graduates of a three years sign language interpreting training programme
7. Јуриша, М., (2014): Знаковни језик: најбоље праксе тумачења у одгоју и образовању; Хрватско друштво тумача и тумачењитеља знаковног језика глухих, Загреб
8. Јуриша, М., (2014): Једна школа, два језикаискуство двојезичности у вртићу и основној школи у Сосату, Хрватско друштво тумача и тумачењитеља знаковног језика глухих, Загреб
9. Јуриша, М., (2014): Двојезично образовање глухе дјеце, Савез глухих и наглухих града Загреба, Загреб
10. Ганон Ј. (2011): World federation of the Deaf, a History, National association of the Deaf, USA
11. Лед П. (2003): Understanding Deaf Culture: In Search of Deafhood
12. Нејпиер Ј. Мекки Р. Госвел Д. (2013). Тумачење са знаковног језика и на знаковни језик, Асоцијација тумача српског знаковног језика, Београд
13. Princess Alexandra Hospital Metro South Health Service District, (2014): Одсек за бригу о менталном здрављу, Центар за изазетност, Национална консултантска служба за питања глувоће и менталног здравља, Смернице за рад са глувим и наглувим особама, Градска организација глувих Београда, Београд
14. Речник српског знаковног језика, Савез глувих и наглувих Србије
15. Савић, Љ., (1996): Приручник за тумачењеиоце глувим лицима, Савез глувих и наглувих Југославије, Београд
16. Савић, Љ., (2002): Невербална комуникација глувих и ње на интерпретација, Централни одбор Савеза глувих и наглувих, Београд
17. Цревар М., Савић Љ. (2005): Мој први знаковни речник из веронауке, Патријаршија српске православне цркве, Београд
18. Савић Љ. (1986): Знаковни речник за глуве, Савез глувих и наглувих Србије, Београд
19. Савић Љ., Цревар М. (2010): Драгољуб Вукотић, Корифеј света тишине, Савез глувих и наглувих Србије и Црне Горе, Београд
20. Савић Љ. (2008): Глуви у религијама, СГНСЦГ, Београд
21. Савић Љ. (2007): Глуви у античком свету, СГНСЦГ, Београд
22. Савић Љ. (2005): 60. година Савеза глувих и наглувих Србије и Црне Горе, СГНСЦГ, Београд
23. Савић Љ. (2005): Глуви у Војводини, Покрајински одбор глувих Војводине, Нови Сад
24. Николић М. (2000): 50 година културно – уметничког друштва глувих Радивој Поповић у Београду
25. Савић Љ. (1991): Историја сурдопедагогије Србије, Савез глувих Србије, Београд
26. Савић Љ. (1998): Допринос савеза глувих и наглувих сурдолошкој мисли, Савез глувих Србије, Београд
27. Савић Љ. (1966): Теорија и пракса специјалног школства у Србији до другог светског рата, Савезни одбор Савеза глувих Југославије, Београд
28. Мајклбаст Х. (1965): *The psychology of deafness*, Northwestern University, New York
29. Сајмон Левин Е. (1960): *Психологија глувоће*, Columbia University, New York
30. Фургон Ф. (1960): *Живот и рад Дејлеа*, Савеза глувих Југославије, Београд
31. Одавић Ј. (1958): Основна организација глувих и њена делатност, Централни одбор Савеза глувих Југославије, Београд
32. Одавић Ј. Социјални рад у основној организацији савеза глувих, Савезни одбор Савеза глувих Југославије, Београд
33. Олерон П. (1958): Глувонери, Централни одбор Савеза глувих Југославије, Београд
34. Етички кодекс тумача српског знаковног језика, Асоцијација тумача српског знаковног језика
35. Дукић, Д., Мишко, Ј., Кнежевић, М., Барановски, Н. (2015): Вежбанка за знаковни језик I – почетни ниво, УТЛОСС, Београд
36. Дукић, Д., Мишко, Ј., Кнежевић, М., Барановски, Н. (2015): Вежбанка за знаковни језик II – средњи ниво, УТЛОСС,

- Београд
37. Дукић, Д., Мишко, Ј., Кнежевић, М., Барановски, Н. (2015): Вежбанка за знаковни језик III – комуникацијски ниво, УТЛОСС, Београд
 38. Дукић, Д., Мишко, Ј., Кнежевић, М., Барановски Н. (2015): Вежбанка за међународни знаковни језик, УТЛОСС, Београд
 39. Кнежевић, М. (2008): Говор руку, Организација глувих Нови Сад, Нови Сад
 40. Кнежевић, М. (1993): Приручник за учење гестовног говора, Савез глувих и наглувих Војводине, Нови Сад
 41. Барановски, Н., Кнежевић, М., (2014): Мој први знаковни речник из медицине, Организација глувих Нови Сад, Нови Сад.
 42. Видео речник – Српски знаковни језик, УТЛОСС, Београд, ЦДром
 43. Супала Т. Уџбеник за знаковни језик, САД
 44. Живковић М. (1996): Психологија глуве и наглуве деце и омладине, Завод за уџбенике и наставна средства, Београд
 45. Јемина Н.(2013): Тумачење са знаковног језика и на знаковни језик, Асоцијација тумача српског знаковног језика, Београд
 46. Пиз Б. (2005): Дефинитивни водич кроз говор тела, Моно&Манања, Београд
 47. Царвер Р. (1999): Знаковни језик глувих, Хрватски савез глувих и наглувих, Загреб.

ЧАСОПИСИ И ПУБЛИКАЦИЈЕ:

1. Свет глувих, Савез глувих и наглувих Србије и Црне Горе
2. Наш свет, Савез глувих и наглувих Србије
3. Брошуре Градске организације глувих Београда

ВЕБ САЈТОВИ:

1. Светска федерација глувих – <http://wfdeaf.org/> Европска Унија глувих – <http://www.eud.eu/>
2. Савез глувих и наглувих Србије и Црне Горе – <http://www.sgnsccg.com/>
3. Савез глувих и наглувих Србије – <http://www.savezgluvihsrbije.org.rs/>
4. Градска организација глувих Београда – <http://gogb.org.rs/> Светско удружење тумача знаковног језика – <http://wasli.org/>
5. Европски форум тумача знаковног језика – <http://efsl.org/> Асоцијација тумача српског знаковног језика – <http://www.atszj.org.rs/>
6. X3 – ТВ – <http://h3world.tv/>
7. Заједница глувих Новог Јужног Велса – <http://deafsocietynsw.org.au/>
8. Code of professional conduct https://drive.google.com/file/d/0B_HVAap35D1R1MwYk9hTUpu3M/view?pli=1